

Nr. 209 | oktober 2005

Udgiver
Teknologirådet
Antonigade 4
1106 København K
Tlf. 33 32 05 03
rtt@tekno.dk

Abonnement
Gratis pr. email
Tilmelding på:
rtt@tekno.dk
Tidligere nyheds-
breve findes på:
www.tekno.dk

ISSN: 1600-2105

Behov for debat om digitale rettigheder

Politisk indsats kræves

> Der er behov for politisk handling, når det gælder digitale rettigheder. En ny rapport fra Teknologirådet identificerer to hovedproblemstillinger.

Biblioteker skal sikres adgang til digitale produkter

> Dels bør det sikres, at offentlige institutioner som biblioteker og DR rent faktisk har adgang til de digitale produkter, de skal videreformidle til borgerne. Det kræver nye udnyttelsesaftaler mellem rettighedshaverne og de offentlige institutioner.

Kontrol med DRM-teknologier

> Endelig bør det sikres, at de såkaldte DRM-teknologier ikke krænker privatlivets fred eller andre af borgenes rettigheder. Det kræver, at der stilles krav til teknologierne fra politisk hold.

Dette nyhedsbrev formidler konklusioner fra rapporten "Digitale rettigheder i informationssamfundet", udarbejdet af en arbejdsgruppe under Teknologirådet.

Når den nyeste musik så let som ingenting kan købes i mp3-format eller lånes på nettet, og når tusindvis af artikler kan kaldes frem på skærmen med et par klik, så lover det godt for borgernes adgang til information og dermed for uddannelse, oplysning og fri meningsudveksling. Men det lover ikke nødvendigvis helt så godt for musikerne, forfatterne og forlagene, som har skabt og lever af at videreformidle musik, artikler og alskens andre former for information. For i takt med at stadig mere information bliver digital, bliver det også lettere at kopiere, videregive og bruge informationerne i det uendelige, og hvordan skal rettighedshaverne så tjene penge? Og hvis de ikke kan det, hvordan skal vi så opretholde den nødvendige udvikling og innovation i samfundet?

Dette velkendte dilemma var emnet for en arbejdsgruppe under Teknologirådet, som netop har afsluttet projektet 'Digitale rettigheder i informationssamfundet'. Projektet undersøgte muligheder for at sikre både borgernes såkaldt frie og uhindrede adgang til information og indtjeningsmulighederne på digitale produkter. Det er ikke nogen let sag, og i den netop udkomne rapport om projektet bliver det konkluderet, at der er behov for mere debat og stør-

re koordinering mellem parterne på området. I den forbindelse er det en stor udfordring at finde forretningsmodeller, der virker tiltrækkende på både borgerne, rettighedshavere og de offentlige kultur- og informationsudbydere (eksempelvis biblioteker), som i Danmark ofte udgør et mellemed mellem parterne.

Indtil videre eksisterer der kun få velfungerede tjenester, som sælger eksempelvis digital musik til borgerne. Den meste kendte er uden tvivl Apples internetbutik iTunes, der fik en dansk filial tidligere i år. iTunes byder på mere end 2 millioner musiknumre, og mens der i USA indtil videre er solgt over 280 millioner sange, så er tallet for Europa 50 millioner. Ikke overraskende er det den private sektor, der fører an i udviklingen af nye digitale tjenester.

Firmaerne udnytter, at internettet og andre digitale teknologier har gjort det muligt at få kontakt direkte til borgerne udenom forhandlere, biblioteker etc. Resultatet er, at de private firmaer ind imellem bevæger sig ind på områder, som hidtil har været varetaget af det offentlige. Som illustration kan nævnes internetsøgetjenesten Google, der er i gang med at etablere et samarbejde med store amerikanske og

britiske universitetsbiblioteker. Tanken er at digitalisere bibliotekernes bøger og lægge dem på nettet. Om de bliver gratis at læse, eller hvad det i modsat fald vil koste vides endnu ikke.

Anbefalinger fra arbejdsgruppen

- At Folketinget har rapportens to hovedproblemstillinger i mente, når ophavsretsloven skal revideres i løbet af folketingsåret 2005-2006. De to hovedproblemstillinger handler om krav til DRM-teknologier (Digital Rights Management) og nye udnyttelsesaftaler mellem rettighedshavere og offentlige kultur- og informationsudbydere.
- At Kulturministeriet, Erhvervsministeriet og Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling intensiverer samarbejdet på området.
- At man fortsat forsøger at etablere bredere konsensus om de langsigtede perspektiver indenfor arbejdet med digitale rettigheder.

Kilde: Digitale rettigheder i informations-samfundet, Teknologirådet 2005

Et vigtigt spørgsmål er altså, hvilken rolle det offentlige skal spille i udviklingen. Hvilke opgaver kan løses bedre og mere effektivt af private aktører, og hvilke opgaver skal bevares under offentlig kontrol? Dette spørgsmål tages der ikke stilling til i rapporten, som dog opfordrer til en politisk indsats for at genvinde kontrollen med den ligevægt mellem hhv. samfundsmæssige og markedsmæssige interesser, som den teknologiske udvikling er i færd med at ændre på.

Såfremt man ønsker, at offentlige kultur- og informationsudbydere fortsat skal spille en væsentlig rolle, så peger rapporten på to hovedproblemstillinger, som der bør fokuseres på. Dels behovet for nye udnyttelsesaftaler mellem rettighedshavere og de offentlige kultur- og informationsudbydere. Dels behovet for, at der bliver formuleret krav til de såkaldte DRM-teknologier. For at konkretisere problemstillingerne blev bibliotekerne brugt som case.

DRM - til gavn eller skade?

Den første hovedproblemstilling handler om såkaldte DRM-teknologier. Det er et lettere kontroversielt fænomen, der af mange rettighedshavere ses som et nødvendigt redskab til at modvirke piratkopiering og anden illegal distribution. På listen over argumenter for DRM står også, at teknologierne kan skabe nye og mere fleksible måder at distribuere til brugerne. Et eksempel er den danske forsøgsordning Bibliotekernes Netmusik, hvor et DRM-system gør

det muligt at låne musik i mp3-format via nettet i hhv. én dag eller en uge. Herefter kan filen ikke længere afspilles. Til gengæld kan man indtil videre ikke låne et helt album musik ad gangen, hvilket sandsynligvis er en medvirkende årsag til ordningens begrænsede succes. I maj 2005, hvor ordningen havde eksisteret i fem måneder, var der i alt downloadet 220.000 numre.

Hvad er DRM?

DRM står for Digital Rights Management og er på dansk blevet oversat til digital rettighedsforvaltning. DRM dækker over teknologier, som rettighedshaverne bruger til at håndhæve deres ophavsret. Ifølge rapporten har arbejdsgruppen identificeret fire former for DRM-teknologier:

Adgangskontrol

Simple systemer som kun giver adgang til visse brugere, eks. betalende. Bruges på nogle dagblades hjemmesider.

Anvendeshæmmende systemer

Systemer som påvirker, hvad brugerne kan gøre med de digitale produkter, efter de har fået adgang til dem. Eksempelvis kopibeskyttelse af cd'er og DVD'er.

Adfærdskontrol / trusted computing

Minder om anvendeshæmmende systemer, men stræber efter fuld kontrol med, hvordan produkterne bruges. Kræver lukkede systemer, hvor produkterne kun kan bruges på godkendte computere. Eksempelvis ved at computeren hver gang produktet bruges skal godkendes af rettighedshaver eller producent via internettet.

Identifikationsmærkning

Systemer som udstyrer digitale produkter med forskellige former for 'vandmærker'. Påvirker ikke brugen af produktet men betyder, at ophavsretten kan håndhæves, fordi produktets oprindelse altid kan dokumenteres. Et eksempel er internetbutikker som sælger mp3-filer med indentifikationsmærkning.

Omvendt er der også en række argumenter imod DRM. Set fra en samfundsmæssig synsvinkel kan DRM-teknologierne i visse tilfælde svække borgernes rettigheder og ligefrem true privatlivets fred, fordi DRM-teknologier kan overvåge og sende oplysninger om brugeren tilbage til producenten. Ofte vil DRM betyde, at man som borger ikke kan bruge de digitale produkter, som man har lyst til eller finder det naturligt. Også selvom man har betalt for dem. For eksempel kan det være umuligt at kopiere den mp3-fil man lige har købt på nettet til en cd og afspille den på stereoanlægget i stuen eller i bilen. I

Udgiver
Teknologirådet
Antonigade 4
1106 København K
Tlf. 33 32 05 03
rtt@tekno.dk

Abonnement
Gratis pr. email
Tilmelding på:
rtt@tekno.dk
Tidligere nyheds-
breve findes på:
www.tekno.dk

ISSN: 1600-2105

andre tilfælde udelukkes man helt fra at bruge produktet, hvis man ikke har det rigtige udstyr. Hvis man på sin computer har andre styresystemer end Windows, såsom Mac OS eller Linux, kan man for eksempel ikke bruge Bibliotekernes Netmusik. På den måde kan DRM skabe konkurrenceforvridning og forskelsbehandling af befolkningen.

DRM dukkede første gang op i dansk lovgivning i 2002, da ophavsretsloven blev revideret og EUs Infosoc-direktiv implementeret. Ved den lejlighed blev det gjort ulovligt at omgå eller hacke DRM-systemerne. I rapporten kan der læses synspunkter fra flere medlemmer af arbejdsgruppen, som mener, at rettighedshaverne dermed fik foræret en gave på bekostning af både de offentlige kultur- og informationsudbydere og borgerne. Fordi DRM principielt set kan besværliggøre eller helt ophæve mulighederne for at udnytte nuværende undtagelser fra eneretten. Eksempelvis betyder det, at en offentlig kulturudbyder som DR kan få problemer med at udnytte sin citatret, hvis DRM-teknologi forhindrer DR i gemme og afspille værket i DRs egne systemer. I industrien er der tilsvarende bekymring for, at DRM vil gøre det svært at skabe interoperabilitet. Det vil sige udvikle nye computersystemer, der kan kobles sammen med allerede eksisterende. Med DRM i hånden vil en producent kunne forhindre, at der udvikles konkurrerende software, der kan afspille hans produkt.

Arbejdsgruppen opfordrer til, at der formuleres politiske krav til DRM-teknologierne. Blandt andet bør det overvejes, om man ønsker en udvikling i retning af en standardisering, som kan forhindre et fragmenteret marked med mange forskellige DRM-teknologier til skade for både konkurrencen og borgerne. Her kan der skæves til EU-systemet, hvor der i øjeblikket i regi af en High Level Group om DRM arbejdes hen mod en standardisering.

Behov for nye udnyttelsesaftaler

Den anden hovedproblemstilling handler om udnyttelsesaftaler. Dvs. aftaler mellem rettighedshavere og eksempelvis biblioteker om, hvordan information i digitale formater kan stilles til rådighed for borgerne. Den digitale udvikling er på sin vis en kæmpe fordel for bibliotekerne, der kan bevæge sig fra *collections* til *connections*. Pludselig er der hverken mangel på plads eller på eksemplarer. Der er ingen ventetid, meget små distributionsomkostninger og lige adgang for lånerne i alle dele af landet. I hvertfald principielt set. Potentialet er da også blevet realiseret på forskningsbibliotekerne, hvor mere end 60 procent af udlånet i 2003 foregik via nettet.

De almindelige folkebiblioteker har dog meget svært ved at leve op til kravene om 'kvalitet, alsidighed og aktualitet' på det digitale område. Udvalget af digitale værker er ganske simpelt for smalt og

for ujævnt fordelt. Som eksempel kan nævnes, at Bibliotekernes Netmusik råder over 217 numre med Gnags og kun et enkelt med Kim Larsen. Bibliotekerne er således i øjeblikket i gang med en kompliceret proces, hvor de digitale distributionskanaler skal integreres i den hidtidige 'forretningsmodel'. Herunder kan man spørge sig selv, om der stadig er tale om et 'lån', når det digitale værk rent faktisk ikke leveres tilbage, eller om man hellere skal til at tænke på det som 'adgang'?

Der kan være en række grunde til, at bibliotekerne i dag ikke formår at udnytte de muligheder, som de digitale teknologier giver. Herunder at rettighedshaverne måske selv ønsker at distribuere direkte til borgerne, eller at der endnu ikke findes DRM-teknologier, som er velegnede til bibliotekernes formål. Det kan også skyldes, at forlag og andre rettighedshavere ofte er tilbageholdende med at tilbyde deres værker i digitalt format, eller at bibliotekerne simpelthen ikke har råd til at betale, hvad det koster.

Arbejdsgruppen opfordrer i rapporten til, at det fra politisk hold overvejes, hvordan der kan etableres nye og bedre udnyttelsesaftaler mellem offentlige kultur- og informationsudbydere og rettighedshaverne. Det kan blive nødvendigt at afsætte flere penge eller at indføre nye betalingsformer, for eksempel pay-per-use. Hvis der ikke indgås nye udnyttelsesaftaler, kan det føre til, at udbuddet af værker i digitalt format bliver endnu mindre, at bibliotekerne får endnu sværere ved at honorere kravene til kvalitet, alsidighed og aktualitet og at public service institutioner som DR får problemer med at opfylde sine forpligtelser overfor borgerne.

Kilder og links

Rapport fra arbejdsgruppen:

http://www.tekno.dk/pdf/projekter/p05_digitale_rettigheder_rapport.pdf

iTunes:

<http://www.apple.com/itunes/>

Bibliotekernes Netmusik:

<https://www.bibliotekernesnetmusik.dk/netmusik/Udlaan>

Computerworld: iTunes sælger 50 mio. numre i Europa:

<http://www.computerworld.dk/art/28760?a=search&i=0>

EU's website om DRM:

http://europa.eu.int/information_society/eeurope/2005/all_about/digital_rights_man/index_en.htm

Udgiver

Teknologirådet
Antonigade 4
1106 København K
Tlf. 33 32 05 03
rt@tekno.dk

Abonnement

Gratis pr. email
Tilmelding på:
rt@tekno.dk
Tidligere nyhedsbrev findes på:
www.tekno.dk

ISSN: 1600-2105

Fra rådet til tinget

TEKNOLOGIRÅDETS NYHEDSBREV TIL FOLKETINGET

Arbejdsgruppens medlemmer:

- Tom Ahlberg, Søndag Aften
- Vivi Antonsen, Den Danske Forlæggerforening
- Karen Grundvad Kvist, Danmarks Forskningsbiblioteksforening
- Peter Mogensen, Digital Forbruger Danmark
- John Sarborg Pedersen, ITEK/Dansk Industri
- Caroline Reiler, DR
- Thomas Riis, Handelshøjskolen i København
- Holger Rosendal, Danske Dagblades Forening
- Knud Erik Skouby, Danmarks Tekniske Universitet

Fra Teknologirådets sekretariat:

Ida-Elisabeth Andersen, projektleder
Jacob Skjødt Nielsen, projektmedarbejder

Fra rådet til tinget udgives af Teknologirådets sekretariat. Redaktør Ida Leisner.

Dette nummer er skrevet af freelancejournalist Rune Huvendick Jensen.

De sidste fem numre af Fra rådet til tinget er:

- Nr. 208: Verdens varer flyder i olie
- Nr. 207: Globalisering skal være en folkesag
- Nr. 206: Svin og miljø savner enkle regler
- Nr. 205: Ny arbejdskultur truer livet
- nr. 204: Betinget ja til nye GM-planter

Udgiver

Teknologirådet
Antonigade 4
1106 København K
Tlf. 33 32 05 03
rtt@tekno.dk

Abonnement

Gratis pr. email
Tilmelding på:
rtt@tekno.dk
Tidligere nyhedsbreve findes på:
www.tekno.dk

ISSN: 1600-2105